

- RIGAU 1978 Gemma RIGAU, "Hi" datiu inanimat, «Els Marges», 12, 99-102 (1978).
 RIGAU 1982 Gemma RIGAU, *Inanimate Indirect Object in Catalan*, «Linguistic Inquiry», 13, 146-150 (1982).
 RIZZI 1988 Luigi RIZZI, *Il sintagma preposizionale*, dins L. RENZI (ed.), *Grande Grammatica Italiana di Consultazione* (Bologna, Il Mulino, 1988).
 ROTHSTEIN 1983 Susan ROTHSTEIN, *The Syntactic Forms of Predication*, tesi doctoral (MIT, 1983).
 VILLALBA, en premsa F. Xavier VILLALBA, *Case, Incorporation, and Economy: An Approach to Causative Construction*, «Catalan Working Papers in Linguistics 1992» (Universitat Autònoma de Barcelona, en premsa).
 WILLIAMS 1980 Edwin WILLIAMS, *Predication*, «Linguistic Inquiry», 11, 203-238 (1980).

«La ciutat d'ivori», un poema oblidat de Guerau de Liost, per Enric Serra i Casals

Se sap ben poca cosa del procés literari que va dur Jaume Bofill i Mates del projecte inicial de *La ciutat d'ivori*, obra que es gestava al mateix temps que *La muntanya d'ametistes*, fins a la seva realització final, que Bofill va considerar «fragmentària». En el seu estudi sobre la poesia de Guerau de Liost, Enric Bou va fer referència al fet que versions de tres dels poemes del recull havien estat publicades abans de 1918,¹ i el mateix autor relacionava amb el projecte de *La ciutat d'ivori* alguns dels poemes que Jaume Bofill havia publicat al «Papitu» el 1909 que, en cap cas, però, no van passar a formar part de l'obra. Sabem encara, gràcies a Jaume Aulet, que Bofill llegia *La ciutat d'ivori*, el novembre de 1909, a la Congregació Mariana,² per bé que no podem precisar en quin estadi de composició es trobava l'obra. En aquesta nota volem deixar constància de l'existència d'una versió del «Pòrtic» de *La ciutat d'ivori* prèvia al recull de 1988. El text, signat Guerau de Liost, va aparèixer al suplement de la revista teatral «De Tots Colors»³ amb el mateix títol que vuit anys més tard tindria el poemari, i és el següent:

La ciutat d'ivori

Bella! Ciutat d'Ivori feta de blanch y
 [d'or!

1. Enric Bou, *La poesia de Guerau de Liost. Natura, amor, humor*. (Barcelona 1985): «Tes mans» (1904); «Del Passeig de Gràcia» (1911) —que va donar lloc a «Egrègia pecadora»— i «Romanç del goig de tenir germana» (1915).

2. Jaume AULET, *Jaume Bofill i Mates i la Congregació Mariana dels jesuïtes de Barcelona (1894-1907)*, dins *Estudis de literatura catalana en honor de Josep Romeu i Figueras*, volum I (Montserrat 1986), p. 58, nota 60.

3. Núm. 43 (29-x-1910). Jaume Bofill va publicar un altre poema al suplement de «De Tots Colors», també signat Guerau de Liost: «Montserrat», núm. 31 (6-viii-1910). Aquest segon poema és recollit a l'*Obra poètica completa* (Barcelona 1983; ps. 1003-1004), sense constància, però, que hagués estat publicat.

tes cupules s'irisen en la blavor qui mor
 damunt l'apoteòsica fulguració d'un llor.

Y, reflectintse pàlides en la maror
 [creixent,
 ab les policromies de l'aigua y del ambient
 serpegen de les ones pel tors adolescent.

L'ivori té la gracia d'un marbre jaspiat
 d'aurífiques polsines. Y llu tornassolat
 ab una transparència de carnació d'albat.

¡Bella Ciutat d'Ivori qui vius de ta
 [fulgor!
 ets la Ciutat de Marbre del món exterior
 esdevinguda aurífica dins un esguart
 [d'amor.

Ets tota cizellada ab ordenat esment.
 En tos secrets ocultes, les pedres y
 [l'argent.
 Te purifica l'àlit del riure conscient.

Mes, per damunt l'efimera grandesa
 [terrenal,
 plena d'amor y plena d'altíssim ideal,
 tremolaràs la palma del femení immortal.

L'existència d'aquest poema sembla tenir més que un simple valor anecdòtic o arqueològic: no en va es tracta d'una versió de «Pòrtic», poema clau del recull de 1918, com és ben evident pel títol del poema primitiu. D'altra banda, el poemari, com va assenyalar encertadament Enric Bou, va traduir una certa experiència de la crisi del Noucentisme. Per bé que «Pòrtic», poema programàtic, que obria el recull, oferia encara una visió de la Ciutat noucentista dins l'ortodòxia del moviment (així com altres poemes de *La ciutat d'ivori*, que era dedicada, significativament, a Eugeni d'Ors) «La ciutat d'ivori» ens permet assegurar que el poema havia

estat concebut anteriorment, com el projecte global de l'obra, i en un moment de plenitud del Noucentisme. Sembla interessant, per aquest motiu, aturar-se un moment en el text originari i posar en relació, com farem més avall, les versions del poema de 1910 i 1918.

L'existència de «La ciutat d'ivori» té l'interès de permetre'ns fer una precisió cronològica al progressiu «desinterès» bofillià per *La ciutat d'ivori*:⁴ així, veiem com Jaume Bofill era encara fidel, a la darrerria de 1910, a l'empresa literària de la mitificació de Ciutat ideal, fins al punt de publicar-ne, en aquell moment, el poema que podem considerar més emblemàtic del pla inicial de l'obra. El fet, en certa manera, té la seva lògica. Una colla de circumstàncies personals havien produït el que Jordi Casassas va anomenar «l'espectacular ascens de Bofill en els àmbits polítics, periodístics i culturals catalans posteriors a la Setmana Tràgica»:⁵ Bofill, en aquell moment, es comprometia encara més políticament amb la Lliga i la seva Joventut Nacionalista, passava a ser redactor fix de «La Veu» i, més endavant, redactor en cap del periòdic. I la seva escalada —que culminaria, de moment, amb l'elecció de regidor de Barcelona el 1913— tenia un punt alt el desembre de 1910 en la participació destacada en l'homenatge de desgrege a Prat de la Riba, amb el qual l'unia un fort lligam de fidelitat. Resumint: amb un Bofill i Mates intervenint de ple en la lluita política per la Ciutat real, no sorprèn veure el Guerau de Lioest que publicava el poema de la Ciutat ideal noucentista.

La comparació de les variants del poema en les versions de 1910 i 1918 permet apuntar alguns indicis de la crisi en què es va produir —i de què va ser una mostra— *La ciutat d'ivori*, la que s'ha anomenat la «crisi de 1917». Jaume Bofill va reduir el text de «La ciutat d'ivori» quan va elaborar el «Pòrtic»; els tercets originaris van esdevenir aïllats, amb el consegüent sacrifici d'una certa significació. És rellevant, en aquest sentit, que desapareguessin del text definitiu alguns elements marcadament ponderatius, que semblaven correspondre a una fase de més eufòria noucentista: Bofill eliminava, per exemple, la connotació de victòria i de glorificació que es desprenia de «l'apoteòsica fulguració d'un flor» de la primera

estrofa. I feia desaparèixer, a més, de l'estrofa final del poema, unes característiques ben significatives —el superlatiu era simptomàtic— de la Ciutat ideal: ser «plena d'amor y plena d'altíssim ideal».

No podem negligir, d'altra banda, el fet que el poema de 1910 respongués de manera més fidel a la concepció de la Ciutat com una estructura autosuficient, closa, en estreta relació amb l'arquetípic torre de vori que havia inspirat el títol del poema i del recull. Si bé ja hi apareixia el contrapunt de la percepció interioritzada de la Ciutat —aspecte fonamental per a la lectura de *La ciutat d'ivori*—, el poema reforçava la presentació d'una estructura perfecta, hermètica, el «cercle màgic d'una ciutat llatina» que Bofill anunciava al darrer poema de *La muntanya d'ametistes*. Així, es podia llegir a la quarta estrofa: «¡Bella Ciutat d'Ivori qui vius de ta fulgor!»; i a la cinquena: «En tos secrets ocultes, les pedres y l'argent.» Aquests elements desapareixien a la versió definitiva.

Cal destacar, a més, que l'estructura totalment idealitzada de 1910 oferia una esquerda al text de 1918 (que no per això, com deïem, deixava de mostrar una visió prou ideal de la Ciutat). A la versió oficial es llegia, a la quarta estrofa: «Te purifica l'àlit del riure conscient», vers que podem posar en relació amb aquell passatge de l'article de Bofill *Ciudadania integral*, en què afirmava que un gest tan espiritualitzat com el «somriure barceloní» era ja una garantia de ciutadania (Bofill deia, en canvi, al mateix article: «Berlín és un resum però no és encara una depuració. Encara no sap somriure»). Contràriament, la versió definitiva del text («Et purifica el viure magnànim i cruent») comportava, com deïem, una minva substancial del grau d'idealització; s'hi passava, significativament, del «riure» al «viure», un «viure» que era «magnànim», però alhora «cruent». La Ciutat, una Ciutat que ja havia perdut alguns dels seus homes clau pel que feia a les seves bases ideològiques: Torras i Bages (1916), Prat de la Riba (1917), i que es ressentia de la crisi social, militar i política de 1917, tenia un deute explícit a la crua realitat.

Una de les variants fonamentals de «Pòrtic» va ser el final. A «La ciutat d'ivori», Jaume Bofill proposava com a element estable, com a valor permanent per contraposar a «l'efimera germana terrenal», el «femení immortal». D'aquesta manera, podem determinar també que l'objectiu de tractar l'etern femení —que ja havia estat motiu d'un cicle de poemes anterior de Bofill— a *La ciutat d'ivori*, ja era previst per l'autor, com a mínim, el 1910. Així doncs, d'acord amb la teoritzada

4. Enric Bou afirma, referint-se a aquell projecte: «Sembla, doncs, que l'empenta inicial provocada per l'eufòria posterior a la publicació de *La muntanya d'ametistes* s'esvaeï ràpidament» (op. cit., ps. 126-127).

5. Jordi CASASSAS i YMBERT, *Jaume Bofill i Mates (1878-1933)* (Barcelona 1980), p. 127.

ció noucentista sobre la feminitat, Bofill semblava augurar, poc temps abans d'aparèixer *La Ben Plantada* d'Ors, un poemari sobre la dona noucentista, síntesi perfecta dels valors clau del moviment: seny, harmonia, ordre, etc. És significatiu, en aquest sentit, que la primera versió del poema accentués una certa visió feminitzada de la Ciutat («Bella!»). Com és prou sabut, anys més tard Bofill faria ben explícit el paper de la dona a la Ciutat («Elles han de col·laborar a la tasca suprema de l'elaboració de la Ciutat...»), en la coneguda conferència *D'espiritualitat femenina* (1916).

Ara: per bé que, com s'ha observat reiteradament, *La ciutat d'ivori* va resultar un llibre dedicat fonamentalment a la dona, traspuava en alguns poemes una concepció de la feminitat ben distant d'aquella de la dona-símbol noucentista. Perquè, si la dona havia d'encarnar una colla de valors de «permanència», no es pot pas dir que en aquell poemari ho fes unívocament: un nombre significatiu de textos (altres en donaven una visió més ortodoxa: pensem, per exemple, en certes imatges d'amor conjugal, de maternitat, etc.) presentaven la dona com un ésser voluble (una interrogació, un dubte, un «supòsit»); com una projecció del desig, com la neguitejant temptació eròtica d'un jo enamoradís que no podia evitar l'«endolciment» davant l'atractiu femení. Un jo que es reconeixia

«ple de força», però d'una força que, significativament, «es deixa tòrcer» («Preguerra»). Perquè alguns dels poemes de *La ciutat d'ivori*, certament, s'han de considerar l'elaboració literària d'una vivència de desig amorós del poeta fruit d'un abocament al món exterior. Una vivència de la qual s'alliberava per mitjà d'un retorn –matisat de religiositat– cap a si mateix.

Podem justificar, doncs, la modificació de Jaume Bofill del final de la versió definitiva del poema. Davant una feminitat que potser no havia arribat a elaborar literàriament com pretenia, arrossegat per aquella torbadora experiència íntima, optava per recórrer a una formulació més genèrica de la virtut que aquella feminitat havia d'haver encarnat unívocament: el «seny» (ell mateix al·ludia irònicament a «Retorn» al fet que «l'art de viure» fos «viure sense entenent»). I el guany d'explicitud es pot interpretar, fins i tot, com una crossa per a una lectura moralment adequada de l'aventura amorosa que traduïa part del poemari:

I, per damunt la frèvola grandesa
 [terrenal,
 empunyaràs la palma del seny –que és
 [immortal.

ENRIC SERRA I CASALS

Alguns problemes de traducció a *Madame Bovary*, per Lluís M. Todó

Al segon capítol de la primera part de *Madame Bovary* trobem aquesta frase:

«*Son cou sortait d'un col blanc, rabat-tu.*»

Forma part de l'estupenda descripció que fa Flaubert de la jove Emma, una descripció que va resseguint la mirada ingènua, meravellada i plena de prejudicis (ingènua perquè és plena de prejudicis) de Charles Bovary. És evident que aquesta frase presenta una dificultat de traducció al català (i al castellà) en principi insoluble. Aquesta teòrica intraduïbilitat procedeix del fet que les paraules *cou* i *col*, en francès, constitueixen allò que els lingüistes anomenen un doblat, és a dir, un parell de paraules que tenen un mateix origen etimològic, però que s'han diferenciat a través d'evolucions diferents. En aquest cas, l'ètim és el mot llatí *collum*, que en francès deriva en dues formes diferents que permeten distingir el coll d'una persona o

d'un animal (*cou*) del coll d'una peça de vestir (*col*). El problema, òbviament, és que ni en català ni en castellà no s'ha produït aquest fenomen, i *coll* o *cuello* designen tant una part de l'anatomia humana i animal com la part del vestit que la cobreix o que l'envolta. La brevetat de la frase francesa en qüestió, el fet que les dues paraules siguin tan pròximes i l'escassetat de sinònims de «coll» –en les dues accepcions– són fets que encara dificulten les hipotètiques solucions del traductor.

Consuelo Berges, a la seva traducció castellana, exacta i elegant,¹ diu: «*Llevaba un cuello vuelto blanco.*» Ha sacrificat, doncs, el *cou*, i sobretot el *sortait*, que és un element estilístic important en la mesura que dinamitza la descripció, un tret característic de la tècnica narrativa de Flaubert.

1. «El libro de Bolsillo» (Madrid, Alianza Editorial, 1974).